

Wat betreft de inhoud van het *Deckmyn*-arrest kan met verwijzing naar de bijdrage van Voorhoof elders in dit AMI-nummer in het verband van deze inleiding worden volstaan met het volgende.

De beantwoording van de prejudiciële vragen brengt het HvJ EU tot de volgende beslissingen:

- uit de vaste rechtspraak van het HvJ EU volgt volgens het Hof dat het begrip 'parodie' dat is opgenomen in een bepaling uit de Arl waarin niet naar het nationale recht wordt verwezen, moet worden beschouwd als een autonoom Unierechtelijk begrip en uniform moet worden uitgelegd, waaraan niet afdoet dat de exceptie van art. 5, lid 3 onder k facultatief is;
- bij gebreke van een definitie van het begrip 'parodie' in de Arl moet dit begrip in overeenstemming met vaste rechtspraak worden gedefinieerd overeenkomstig de gebruikelijke betekenis ervan in de omgangstaal, rekening houdend met de context waarin het begrip wordt gebruikt en met de door de richtlijn nagestreefde doelstellingen;
- in die omgangstaal heeft een parodie als wezenlijk kenmerk enerzijds dat een bestaand werk wordt nagebootst, zij het met duidelijke verschillen, anderzijds dat aan humor wordt gedaan of de spot wordt gedreven;
- de oorspronkelijkheid van de parodie behoeft niet verder te gaan dan dat blijkt van duidelijke verschillen met het oorspronkelijke werk, de parodie behoeft niet redelijkerwijs aan een ander dan de auteur van het oorspronkelijke werk zelf te kunnen worden toegeschreven, noch behoeft zij betrekking te hebben op het oorspronkelijke werk zelf of de bron van het geparodieerde werk te vermelden;⁶
- daaraan doet niet af dat de parodie-exceptie eng moet worden uitgelegd;
- wat betreft het doel van de parodie-exceptie wordt eraan herinnerd dat moet worden zorg gedragen dat de vier vrijheden van de interne markt worden gewaarborgd;
- bij de toepassing van de parodie-exceptie in een concreet geval moet een rechtvaardig evenwicht in acht wordt genomen tussen enerzijds de belangen en de rechten van de auteurs en andere rechthebbenden en anderzijds de vrije meningsuiting van degene die zich

op de exceptie beroept, alles rekening houdend met alle omstandigheden van het geval;

- indien een parodie een discriminerende boodschap inhoudt, hebben de rechthebbenden op het geparodieerde werk in beginsel rechtmatig belang erbij dat hun werk niet met deze boodschap wordt geassocieerd;
- dit alles ter beoordeling van de nationale rechter.

Met het *Deckmyn*-arrest gaat het HvJ EU voort op de eerder ingeslagen (en bekritiseerde) weg om buiten een expliciete grondslag in de EU-regelgeving het auteursrecht van de lidstaten te harmoniseren.⁷

Het afkomen van het *Deckmyn*-arrest vormt voor de auteurs van de *Parodie*-monografie een goede gelegenheid om het destijds geschrevene onder de loep van het nieuwe EU-recht te houden. Zij vonden daarbij de AMI-redactie aan hun zijde die bereid bleek een bijzonder nummer van het tijdschrift aan de parodie te wijden. In dit bijzondere nummer van AMI wordt dan ook door de auteurs van de *Parodie*-monografie ingegaan op de gevolgen van het *Deckmyn*-arrest voor hun boekbijdragen van destijds. Omdat een aflevering van een tijdschrift naar inhoud en vorm uiteraard verschilt van die van een boek, is ook de indeling van dit themanummer anders van opzet dan de monografie. Dit betekent in het bijzonder dat de AMI-auteurs vergeleken met hun inbreng aan het boek hebben moeten inschikken.

Dit heeft geleid tot de volgende indeling. Na dit Ter Inleiding volgt een annotatieve analyse van het *Deckmyn*-arrest door Dirk Voorhoof. Lisa Kuitert en René Klomp bezien vervolgens wat het arrest betekent voor hun eerdere opvattingen met betrekking tot de literaire parodie: past de spiegelingstheorie (dankzij de parodie is het origineel niet meer hetzelfde) in de Europese aanpak; heeft de driestappentoets nog betekenis? Technisch-juridisch van aard zijn de observaties van Madeleine de Cock Buning en Niek van Lingen: is bijvoorbeeld het recente *Nijntje*-arrest van het Hof Amsterdam richtlijnconform, en hoe zit het met de verhouding tot de morele rechten? Marcel de Zwaan beziet zijn eerdere reflecties op het verband tussen parodie en citaat in het licht van het *Deckmyn*-arrest. Grosheide ten slotte houdt zijn eerdere rechtsvergelijkende notities tegen het licht van het *Deckmyn*-arrest mede lettend op nieuw ter beschikking gekomen materiaal.

De parodie-exceptie als geharmoniseerd EU-concept

Op zoek naar een rechtvaardig evenwicht tussen auteursrecht en expressievrijheid

Met het arrest Deckmyn tilt het Hof van Justitie van de EU de optionele parodie-exceptie van de Infosoc-richtlijn 2001/29 op tot een 'autonoom Unierechtelijk begrip'. Het Hof kiest voor een opvallend ruime invulling van het parodieconcept, maar laat de auteursrechthebbenden toch nog een slag om de arm.

Situering

Het arrest van het Hof van Justitie van 3 september 2014 in de zaak van de Vlaams Belang-parodie 'De Wilde Wel-doener' deed al flink wat stof opwaaien in de wereld van het auteursrecht. Het Hof liet er geen twijfel over bestaan dat de parodie als uitzondering op het auteursrecht zoals bedoeld in artikel 5, lid 3, sub k, van richtlijn 2001/29 een 'autonoom Unierechtelijk begrip' is. Volgens het Hof is sprake van een parodie zodra een bestaand werk wordt nagebootst, met duidelijke verschillen evenwel met het bestaande werk én voor zover de parodie ook humor of spot bevat. Het arrest in deze parodiezaak is vooral interessant omdat het Hof van Justitie, in navolging van zijn eerdere rechtspraak en in lijn met de rechtspraak van het EHRM, nadrukkelijk erkent dat de parodie als vorm van expressievrijheid weldegelijk een beperkende impact kan hebben op het auteursrecht. De auteursrechthebbenden moeten dus onvermijdelijk die impact of zelfs een zekere mate van inbreuk op hun rechten of schade gedogen die het gevolg is van de parodie. Volgens het Hof moet een 'rechtvaardig evenwicht' gevonden worden tussen de aanspraken van de auteursrechthebbenden en de rechten van de parodist die zich kan beroepen op de expressie- en informatievrijheid gewaarborgd door o.a. artikel 11 EU-Handvest.

Het Hof van Justitie heeft meteen een verrassend ruim Europees concept van parodie vooruitgeschoven, waardoor het voortaan veel gemakkelijker lijkt om een beroep te kunnen doen op de parodie-exceptie in het auteursrecht. Visuele kunstenaars, literaire auteurs, componisten, fotografen en cineasten kunnen nu vrezen dat de deur te wijd open staat en zij zich nog moeilijk kunnen verzetten tegen aller-

D. Voorhoof

Prof. dr. D. Voorhoof is gewoon hoogleraar mediarecht, auteursrecht en journalistieke ethiek aan de Universiteit Gent en doceert Europees Mediarecht aan de Universiteit van Kopenhagen. Hij is ook lid van de Vlaamse Regulator voor de Media en redactielid van Mediaforum.

lei vormen van parodiërend gebruik van hun werken. Hoe heet uiteindelijk de soep zal opgediend worden is nog niet meteen duidelijk: het komt immers nog altijd aan de nationale rechters toe om *in concreto* te oordelen of er sprake is van een parodie, weliswaar volgens de beperkte voorwaarden die het Hof van Justitie aan het parodie-concept stelt. Overigens laten die voorwaarden nog wel enige appreciatie-marge voor de nationale rechtscolleges, ook al omdat sommige lidstaten ervoor opteerden om de parodie-exceptie afhankelijk te maken van de 'eerlijke gebruiken' zoals in artikel 22, § 1, 6° van de Belgische Auteurswet van 1994, of 'mits het gebruik in overeenstemming is met hetgeen naar de regels van het maatschappelijk verkeer redelijkerwijs geoorloofd is', zoals in artikel 18b van de Nederlandse Auteurswet van 2004. Bovendien gelden ook de morele rechten van de auteurs of auteursrechthebbenden die ervoor kunnen zorgen dat niet elke parodie die beantwoordt aan het EU-concept, daarom als rechtmatig hoeft beschouwd te worden. De beide rechten, het recht op parodie als onderdeel van de artistieke of politieke expressievrijheid en het auteursrecht, moeten evenwel via een 'fair balance', via een rechtvaardig evenwicht tegen elkaar worden afgewogen. Van een restrictieve interpretatie van de parodie-exceptie kan dus geen sprake zijn, wil deze uitzondering kunnen beantwoorden aan het beoogde doel van de expressievrijheid.

In wat volgt licht ik in kort bestek de feitelijke achtergrond en inzet van het arrest toe, met een situering ook van het wettelijk kader en de rechtspraak in België in verband met de parodie, aangezien dit de aanleiding was tot het stellen van enkele prejudiciële vragen aan het Luxemburgse Hof. Vervolgens worden enkele bijzondere aspecten of implicaties van het arrest nader geanalyseerd.¹

6 Aldus Overweging 21 uit 's Hof's arrest en opvallend anders dan de Conclusie nr. 51 alwaar A-G Cruz Villalón oordeelt dat '(d)e parodie vanzelfsprekend ook altijd een creatie (is)'.

7 Over de wenselijkheid van verdere harmonisatie van het EU-auteursrecht, de mate waarin en de wijze waarop wordt verschillend gedacht; zie IviR, *The Recasting of Copyright & Related Rights for the Knowledge Economy* (2006). De Europese Commissie (EC) heeft echter o.m. bij monde van Eurocommissaris Kroes regelmatig laten weten dat verdere harmonisatie bevorderlijk is voor de Euro-

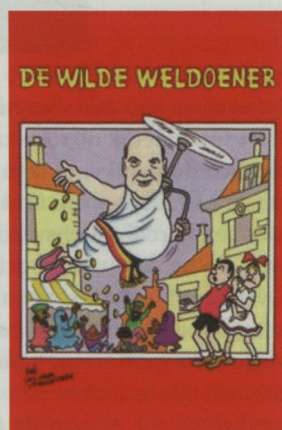
pese economie; zie bijv. *Copyright and innovation in the Creative Industries – The 2012 Intellectual Property and Innovation Summit*, The Lisbon Council, Brussels, 10 September 2012. Zie voor kritische beschouwingen over het harmonisatiestreven van het HvJ F.W. Grosheide, 'Werk in uitvoering', *Auteurs & Media* 2012/4, p. 280; voorts F.W. Grosheide, 'Een revolutie in het EU-auteursrecht? Enkele kanttekeningen bij het *UsedSoft/Oracle*-arrest,' AMI 2013/2, p. 61-62 (het arrest is in hetzelfde nummer te vinden).

1 Voor een eerste analyse en enkele beschouwingen bij dit arrest, zie D. Voorhoof, 'Hof van Justitie rekt parodiebegrip op', *De Juristenkrant* 2014/294, 3 en 'Hof van Justitie rekt parodiebegrip op, maar hete aardappel komt terug op het bord van de nationale rechter', *Mediaforum* 2014-11/12, nr. 23. Zie ook de

opinie van de European Copyright Society, 'Limitations and exceptions as key elements of the legal framework for copyright in the European Union', <http://bit.ly/1vxhfcz>.

Vlaams Blok-kalender geïnspireerd op album Suske en Wiske

Tijdens de nieuwsjaarperiode van 2011 verspreidde de Gentse Vlaams Belang-afdeling een kalender, onder andere ook via de website van het Vlaams Belang (VB), met daarop een karikatuur van de Gentse burgemeester, expliciet refererend aan het Suske en Wiske-album 'De Wilde Weldoener'. De tekening bevatte ook de vermelding 'vrij naar Vandersteen'. In dit geval was het niet Lambik, maar de socialistische burgemeester Daniël Termont die kwistig geld uitstrooide, blijkbaar aan personen met een andere culturele of etnische achtergrond. De erfgenamen van en rechthouders op het werk van Willy Vandersteen eisten de onmiddellijke stopzetting van de verspreiding van de kalenders, inclusief de verwijdering van de cartoon van de VB-website.

Zij beriepen zich op hun auteursrecht en wilden vooral ook niet geassocieerd worden met de discriminerende of in elk geval tegenover vreemdelingen stereotyperende spotprent. De voorzitter van de Brusselse rechtbank beoordeelde de Vlaams Belang-cartoon als een manifeste schending van het auteursrecht van Willy Vandersteen. De rechter stelde dat de parodie te weinig originaliteit uitstraalde en te veel gelijkenis vertoonde met de cover van het album van Willy Vandersteen. Dat gebrek aan originaliteit maakte dat de VB-parodie niet als een intellectuele schepping kon beschouwd worden: '[...] de vele gelijkenissen tussen het originele en het herwerkte werk staan eraan in de weg dat het

herwerkte werk als een uitdrukking kan beschouwd worden van de intellectuele inspanningen die de maker van het herwerkte werk heeft geleverd waarbij er aan het herwerkte werk een individueel karakter werd verleend en dit werk de persoonlijke stempel van de nieuwe auteur heeft meegekregen'. Daarom beantwoordde de nabootsing niet aan de basisvoorwaarde van de parodie. Bovendien waren ook 'meer vormelementen uit het originele werk overgenomen dan strikt noodzakelijk is om een parodie tot stand te brengen'. De VB-karikatuur nam overigens het beleid van de stad Gent op de korrel met een zekere vorm van humor of ironie, maar leverde geen kritiek op of dreef geen spot met het stripalbum 'De Wilde Weldoener', noch met de figuur van Lambik. De voorzitter concludeerde op basis van deze vaststellingen dat 'de herwerkte tekening dus niet als een parodie van de originele tekening (kan) beschouwd worden'. De verantwoordelijken van het Vlaams Belang (Johan Deckmyn en de vzw Vrijheidsfonds) werden veroordeeld tot onmiddellijke staking van het gebruik van de kalenders en de bewerkte cover, onder dreiging van een dwangsom van € 5.000,- per vastgestelde inbreuk.²

De parodie-exceptie in België³ en de zaak LLD/Lucky Luke

De voorzitter van de rechtbank te Brussel zat hiermee op lijn met eerdere rechtspraak in België die een restrictieve toepassing maakt van de parodie-exceptie,⁴ ook in geval van politieke parodieën of spotprenten. Korte tijd ervoor was immers ook Lijst Dedecker (LDD) veroordeeld wegens het ontoelaatbaar gebruik van beschermd auteurswerk.⁵ In de zaak LDD ging het om een parodie op, of eerder met, Lucky Luke en de Daltons (Morris, artiestennaam voor Maurice De Bevere). In de aanloop naar de verkiezingen van 2007 presenteerde de LDD-politicus Jean Marie Dedecker zich op een affiche en in krantenadvertenties als Lucky Luke, zelfzeker neerkijkend op een geadapteerde versie van de vier Daltons, herkenbaar als de politici Guy Verhofstadt (Open VLD), Johan Vande Lanotte (SPA), Yves Leterme (CD&V) en Geert Bourgeois (N-VA). In eerste instantie leek Lijst Dedecker met de Lucky Luke-parodie wel de kaap van het auteursrecht te kunnen omzeilen, want de rechtbank van eerste aanleg in Brugge was van oordeel dat de politie-

ke spotprent een parodie was waartegen het auteursrecht zich niet verzet. In een arrest van het hof van beroep in Gent werd die bevinding echter van tafel geveegd.

Het Gentse hof van beroep was van oordeel dat, conform de geldende rechtspraak, aan zeven cumulatieve voorwaarden moet voldaan zijn om beroep te kunnen doen op de parodie-exceptie van artikel 22 § 1, 6° AW.

1. De parodie moet zelf origineel zijn,
2. moet een ironisch of humoristisch karakter hebben,
3. moet een element van kritiek bevatten of contrast oproepen met het originele werk,
4. mag niet meer vormelementen overnemen dan strikt noodzakelijk is,
5. mag niet tot verwarring leiden met het oorspronkelijke werk,
6. mag niet louter of hoofdzakelijk een commercieel doel nastreven,
7. mag niet louter of hoofdzakelijk de intentie hebben het originele werk te schaden.

Voor alle duidelijkheid benadrukte het hof dat er geen sprake is van parodie, 'zodra één voorwaarde niet vervuld is'. Volgens het hof was manifest niet voldaan aan de derde voorwaarde. De politieke reclame van LDD leverde immers geen kritiek op de stripfiguren de Daltons of Lucky Luke: er werd niet het minste contrast opgeroepen met het originele werk. Het hof merkt ook op dat de betwiste tekening van LDD aanhaakt bij het succes van de stripfiguren Lucky Luke en de Daltons. In de politieke cartoon worden de associaties met de held en de schurken 'gerecupereerd' voor poli-

tieke doeleinden en dat is volgens het hof strijdig met de eerlijke gebruiken. Bovendien is deze politieke recuperatie van Lucky Luke een schending van wat het hof een 'moreel aspect' noemt, refererend aan het gebrek aan toestemming van de rechthebbenden, die hun auteurswerken ongewild in verband gebracht zien met één bepaalde politieke partij. Voor deze recuperatie voor politieke reclame kan geen beroep worden gedaan op de parodie-exceptie. Het hof benadrukt nog dat niet elk gebruik van de Daltons en van de gestreepte gevangenisplunje verboden moet worden, maar vindt dat in deze zaak het auteursrecht geschonden is. LDD en Jean Marie Dedecker werden samen met de communicatiebureaus die de campagne bedachten en uitvoerden veroordeeld tot een herhalingsverbod, een (beperkte) schadevergoeding en de kosten van het geding. Omdat het ging om een 'recuperatie voor politieke reclame' die een inbreuk vormde op de exploitatierechten van de rechthebbenden, stelde het hof nog dat het niet verder hoefde in te gaan op de vraag of in de voorliggende zaak de morele rechten waren geschonden. Volgens het hof moest evenmin worden ingegaan op de vraag of 'een parodie een inbreuk op de morele rechten van de auteur of de rechthebbende zou kunnen rechtvaardigen'.

Het arrest in de zaak LLD en de Lucky Luke-verkiezings-affiche werd definitief.⁶ De zaak van het Vlaams Belang en 'De Wilde Weldoener' kreeg evenwel een vervolg, want de verantwoordelijken van het Vlaams Belang tekenden beroep aan.⁷ Het Brusselse hof van beroep aarzelde deze keer bij de interpretatie van de parodie-exceptie en vroeg zich af of de zeven voorwaarden die zijn ontwikkeld in de Belgische rechtspraak wel EU-conform waren.⁸ Daarom vroeg het hof van beroep te Brussel in een arrest van 8 april 2013 advies aan het Hof van Justitie van de EU over de kenmerken van de parodie.

2 Voorz. Rb. Brussel 17 februari 2011, *H. Vandersteen e.a. en WPG Uitgevers België NV/VZW Vrijheidsfonds en J. Deckmyn*, *Auteurs & Media* 2011/3, p. 340.

3 Artikel 22, § 1, 6° van de Belgische Auteurswet van 30 juni 1994 (AW 1994) bevat de zgn. parodie-exceptie. Wanneer een werk op geoorloofde wijze openbaar is gemaakt, kan de auteur zich niet verzetten tegen 'een karikatuur, een parodie of een pastiche, rekening houdend met de eerlijke gebruiken'. Merk op dat vanaf 1 januari 2015 de Wet betreffende het auteursrecht en de naburige rechten van 30 juni 1994, mits een paar wijzigingen, wordt geïntegreerd in het Wetboek Economisch Recht, meer bepaald in Boek XI, Intellectuele eigendom. De parodie-exceptie is ongewijzigd opgenomen in art. XI.190, 10°: voor een recente update, zie D. Voorhoof, K. Van der Perre en E. Lievens, *Handboek Auteursrecht 2014-2015*, Gent, Academia Press, 2014. Volgens de Infosoc-richtlijn 2001/29 voorzien de lidstaten in het uitsluitende recht, de reproductie van werken toe te staan of te verbieden (artikel 2), en in het uitsluitende recht, de mededeling van werken aan het publiek toe te staan of te verbieden (artikel 3, lid 1). Afgezien daarvan kunnen de lidstaten volgens artikel 5, lid 3, beperkin-

gen of restricties op deze rechten stellen, onder meer op de sub k genoemde grond ('het gebruik voor karikaturen, parodieën of pastiches'). De Belgische wetgever heeft dus op deze mogelijkheid geanticipeerd door deze uitzonderingsgrond op te nemen in artikel 22, § 1, 6° AW 1994. Zie ook de conclusies van de A-G P. Cruz Villalón van 22 mei 2014, C-201/13, nr. 26.

4 D. Voorhoof, 'België: de paradoxen van de parodie', in: F.W. Grosheide (red.), *Parodie: Parodie en kunstcitraat*, Den Haag: Bju, 2006, p. 123-171 en D. Voorhoof, 'Parodie, kunstexpressievrijheid en auteursrecht', *Auteurs & Media* 2008/1, p. 27-36. Zie ook Rb. Brussel 29 juni 1999, *Auteurs & Media* 1999/4, 435; Antwerpen 11 oktober 2000, *Auteurs & Media* 2001/3, p. 357, m.nt. D. Voorhoof, 'Rechter heeft moeite met toepassing van de parodie-exceptie' en D. Voorhoof, 'Journalistieke 'parodie' met konijn is inbreuk op auteursrecht' (noot onder Hof van Beroep Antwerpen 2 mei 2006), *Mediaforum* 2006-6, nr. 21.

5 Zie D. Voorhoof, 'LDD en VB veroordeeld voor schending auteursrecht', *De Juristenkrant* 2011/299, p. 1 en 3.

6 Gent 3 januari 2011, *Auteurs & Media* 2011/3, 327.

7 Ondertussen werd nog een andere politieke spotprent voorwerp van een rechtszaak met de parodie-exceptie als inzet. Eerst oordeelde de voorzitter van de rechtbank te Gent dat het Blankenbergse politieke kartel *Dwars Groen*, met de parodie van de foto van Aspe als voormalig Open VLD-kandidaat, een inbreuk had gepleegd op zowel het portretrecht van Aspe als op het auteursrecht van de maker van de foto (Voorz. Rb. Gent 11 oktober 2012, P. Wittewrongel e.a./P. Aspelag en A. Cocquyt, onuitg.). Het Hof van Beroep te Gent was evenwel in een omstandig gemotiveerd arrest van oordeel dat in de zaak *Dwars Groen/Aspe* de parodie-montage van *Dwars Groen* aan alle kenmerken van de parodie beantwoordde en bovendien ook binnen het kader bleef van de eerlijke gebruiken, conform art. 22 § 1, 6° AW (Gent 13 mei 2013, *Auteurs & Media* 2013/5, p. 356-359). Het hof maakt ook twee relevante opmerkingen in de context van de toepassing van beperkingen op het auteursrecht en hun weerslag op de expressie- en informatievrijheid. Het benadrukt namelijk dat hoewel het EU-recht 'de intellectuele eigendomsrechten, en dus ook het auteursrecht, tot

autonome rechten heeft gemaakt', het auteursrecht daarom nog geen absoluut recht is. Het hof wijst er op dat het auteursrecht 'in evenwicht' moet worden gebracht met in dit geval het recht op politieke expressievrijheid, nl. zowel het recht om 'politieke standpunten - op een correcte manier - te uiten', als het recht van het publiek om van dergelijke standpunten kennis te nemen, nl. 'de rechten en belangen van alle stemgerechtigden om kennis te nemen van de verschillende politieke opvattingen [...]'. Al deze argumenten samen vormen een stevige motivering waarom in deze zaak toepassing werd gemaakt van de parodie-exceptie en het auteursrecht moest worden ingeperkt rekening houdend met het recht op (politieke) expressievrijheid.

8 Behalve in de zaak van *Dwars Groen* heeft de Belgische rechtspraak nog maar weinig ruimte geboden aan de parodie-exceptie. Zie o.a. Rb. Brussel 19 maart 1999, *Auteurs & Media* 1999/3, p. 373; Luik 6 oktober 1997, *Journ. Proc.* 1997/336, 28 en Cass. 5 april 2001, *Auteurs & Media* 2001/3, p. 400. Zie ook D. Voorhoof, 'Brussels hof van beroep met parodie naar HJEU' (noot onder Brussel 8 april 2013 en Gent 13 mei 2013), *Auteurs & Media* 2013/5, p. 356-359.

Naar een Europese invulling van de parodie-exceptie?

Het hof van beroep te Brussel situeerde het geschil tussen VB-politicus Johan Deckmyn en de VB-vzw Vrijheidsfonds en de auteursrechthebbers op het werk van Willy Vandersteen nadrukkelijk in het Europeesrechtelijk kader, zowel verwijzend naar de expressievrijheid (art. 11 EU Handvest Grondrechten), de vrijheid van kunst(en) (art. 13 EU Handvest), de bescherming van intellectuele eigendom (art. 17 EU Handvest) als naar de EU-richtlijn 2001/29 betreffende het auteursrecht in de informatiemaatschappij.⁹ Deze richtlijn laat immers toe dat de EU-lidstaten in hun nationale wetgeving een uitzondering opnemen op het auteursrecht en de naburige rechten 'voor het gebruik van karikaturen, parodieën en pastiches' (art. 5, 3, k). Aan gezien de EU-richtlijn 2001/29 zelf geen definitie bevat, het HvJ EU niet eerder het begrip parodie heeft uitgelegd en omdat de parodie-exceptie in de rechtspraak van een aantal EU-lidstaten heel verschillend wordt geïnterpreteerd,¹⁰ wilde het Brusselse hof van het HvJ EU nadere toelichting over het begrip en de toepassing van de parodie als uitzondering op het auteursrecht. Meer bepaald wilde het hof van beroep via enkele prejudiciële vragen van het HvJ EU vernemen of de parodie een autonoom Unie-begrip is, en zo ja, aan welke voorwaarden de parodie moet voldoen. Vooral interessant was de vraag aan het HvJ EU of een parodie er op gericht moet zijn 'aan humor te doen of de spot te drijven, ongeacht of de daarbij eventueel geuite kritiek het oorspronkelijke werk of iets dan wel iemand anders raakt'. Op die manier werd het HvJ EU ertoe uitgenodigd om duidelijkheid te verschaffen of een parodie een zekere vorm van kritiek moet inhouden, en of die kritiek op het oorspronkelijke werk moet gericht zijn (parodie 'op'), dan wel of een parodie ook kan gebruikt worden om een kritiek op iets of iemand anders te formuleren (parodie 'met').

Parodie als EU-concept en bijzonder format van expressievrijheid

Het Hof van Justitie bevestigt in het arrest van 3 september 2014 dat het parodiebegrip in de hele Unie op autonome en eenvormige wijze moet worden uitgelegd, en het bepaalt ook aan welke voorwaarden de parodie in het Unierecht moet voldoen. Vanzelfsprekend is dit standpunt evenwel niet, want de EU-richtlijn voorziet enkel in de mogelijkheid voor de lidstaten om een parodie-exceptie conform art. 5, lid 3, onder k in hun nationale wetgeving op te nemen. Toch laat het Hof er geen twijfel over bestaan: de lidstaten die een parodie-exceptie als restrictie op het auteursrecht

erkennen en toepassen, moeten dit doen op EU-richtlijn conforme wijze: 'Aan deze uitlegging wordt niet afgedaan door het feit dat de in artikel 5, lid 3, sub k, van richtlijn 2001/29 bedoelde beperking facultatief is. Een uitlegging volgens welke het de lidstaten die deze beperking hebben ingevoerd, vrij zou staan om de parameters ervan op een niet-geharmoniseerde en mogelijk wijze van lidstaat tot lidstaat verschillende wijze nader in te vullen, zou immers indruisen tegen het doel van die richtlijn' (r.o. 16). Daarom moet het parodieconcept in de hele Unie op eenvormige wijze geïnterpreteerd worden.

Volgens het Hof van Justitie moet de parodie slechts aan een beperkt aantal wezenlijke kenmerken voldoen, referend aan wat het begrip in de gewone omgangstaal betekent. Het moet gaan om een nabootsing van een bestaand werk, maar met duidelijke verschillen, en de parodie moet humor of spot bevatten: 'Met betrekking tot de gebruikelijke betekenis van het begrip 'parodie' in de omgangstaal staat vast, zoals de advocaat-generaal in punt 48 van zijn conclusie heeft opgemerkt, dat de wezenlijke kenmerken van een parodie erin bestaan dat, enerzijds, een bestaand werk wordt nagebootst, doch met duidelijke verschillen met het bestaande werk en, anderzijds, aan humor wordt gedaan of de spot wordt gedreven' (r.o. 20). Met verwijzing naar de conclusies van de advocaat-generaal¹¹ verduidelijkt het Hof dat het begrip 'parodie' niet moet voldoen 'aan zodanige voorwaarden dat de parodie een ander eigen oorspronkelijk karakter vertoont dan louter duidelijke verschillen met het geparodieerde oorspronkelijke werk, redelijkerwijze aan een andere persoon dan de auteur van het oorspronkelijke werk zelf kan worden toegeschreven, betrekking heeft op het oorspronkelijke werk zelf of de bron van het geparodieerde werk vermeldt' (r.o. 33). Voor alle duidelijkheid: zulke voorwaarden kunnen dus niet (langer) gesteld worden aan de parodie als uitzondering op het auteursrecht zoals bedoeld in de richtlijn. Een parodie moet dus niet zelf een origineel auteurswerk zijn,¹² het volstaat dat er duidelijke verschillen zijn met het werk dat voor inspiratie zorgde. Het parodieconcept van het Hof van Justitie impliceert dat niet enkel een parodie 'op', maar ook een parodie 'met' toegelaten is. Het is immers niet nodig dat de parodie betrekking heeft op het oorspronkelijke werk, het moet geen kritiek op of contrast met dat werk bevatten.

In alle EU-landen moet voortaan op basis van die criteria de parodie-exceptie toegepast worden. Op die manier lijkt het Hof van Justitie de lat voor de parodie-exceptie voortaan een stuk lager te leggen. Voor wat België betreft kan de rechtspraak alvast een aantal voorwaarden niet langer hanteren, m.n. de voorwaarde van (auteursrechtelijke) ori-

ginaliteit van de parodie en de voorwaarde dat niet meer mag worden overgenomen dan 'strikt noodzakelijk'. Beide eisen legden de lat hoger dan de voorwaarde van nabootsing-met-duidelijke-verschillen wat voortaan Europeesrechtelijk als voorwaarde geldt. Ook de voorwaarde dat de parodie een kritiek of contrast moet bevatten op het oorspronkelijke werk komt daarmee te vervallen.

Nabootsing met duidelijke verschillen en met humor of spot

Het Hof van Justitie kiest dus voor een ruim concept van de parodie, opdat de uitzondering op het auteursrecht haar doel zou bereiken als een bijzonder format van expressievrijheid. Ook in de conclusie van de advocaat-generaal kreeg dit aspect ruime aandacht, hetgeen de advocaat-generaal tot de conclusie bracht dat 'de civiele rechter, voor zover de omstandigheden van het geval dit vereisen, zich bij de uitleg van een begrip als de 'parodie' dient te laten leiden door de grondrechten die zijn vastgelegd in het Handvest, en de noodzakelijke afweging tussen deze rechten dient te maken wanneer de omstandigheden van het geval dat vergen'.¹³ Een 'rechtvaardig evenwicht' moet dus gevonden worden tussen de bescherming van het auteursrecht en het recht op expressievrijheid. Een te beperkende interpretatie van het parodiebegrip zou inderdaad de balans te veel doen uitslaan naar de bescherming van het auteursrecht. Het HvJ EU formuleert het als volgt: 'Met betrekking tot het doel dat wordt beoogd met artikel 5, lid 3, sub k, van richtlijn 2001/29, dient te worden herinnerd aan de doelstellingen die door deze richtlijn in het algemeen worden nagestreefd, waaronder – zoals blijkt uit punt 3 van de considerans ervan – een harmonisatie die zal bijdragen tot de uitoefening van de vier vrijheden van de interne markt en die past in het kader van de eerbiediging van de fundamentele rechtsbeginselen en met name de eigendom – met inbegrip van de intellectuele eigendom –, de vrije meningsuiting en het algemeen belang. Vaststaat dat de parodie een geschikt middel vormt om een mening te uiten' (r.o. 25-26). Waar het op aan komt is dus of een nabootsing voldoende duidelijk verschilt van het origineel en of de nabootsing humoristisch is of spot bevat.

Opmerkelijk is de keuze van het Hof voor het criterium humor of spot. Rechters kunnen zich immers maar beter veraf houden om te bepalen wat humor of spot is. Ook de Belgische rechtspraak die dit criterium in eerdere zaken wel hanteerde,¹⁴ liet het gebrek aan humor-gehalte zelden of nooit doorslaggevend zijn of vond dat er kon aangenomen worden dat er mogelijk een element van humor (of spot) in de parodie verborgen zat.¹⁵ Overigens zijn er wel

meer dan 50 tinten humor (of spot) waardoor dit criterium, zeker in de handen van rechters of rechtscollages, een moeilijk te hanteren onderscheidingscriterium is ter identificatie van de parodie als EU-concept.

Het criterium 'nabootsing met duidelijke verschillen' is dus in feite het enige criterium waarop de rechter zich kan baseren om een bepaalde nabootsing al dan niet als een parodie te valideren. Op die manier lijkt het Hof van Justitie de parodie-exceptie bevrijd te hebben uit het soms strakke keurslijf waarin het parodieconcept in sommige landen opgesloten zat. Door de ontmanteling van een reeks voorwaarden die doorgaans verbonden werden met de parodie-exceptie, schuift deze uitzondering op het auteursrecht steeds meer op in de richting van *transformative use* of zelfs van *fair use*, met als basisvoorwaarde dat er duidelijke verschillen moeten zijn tussen het originele werk en de parodie. De paradox is evenwel dat het wegvallen van de voorwaarde dat een parodie een zekere mate van kritiek of contrast oproept (zoals o.a. in de Duitse en de Belgische rechtspraak regelmatig is bevestigd),¹⁶ meteen ook één van de bijzondere kenmerken en finaal ook een cruciale legiti-matiegrond van de parodie-exceptie onderuit haalt.

De parodie-exceptie geprangd tussen expressievrijheid en morele rechten

Aan de redenering van het Hof van Justitie zit ook nog een andere consequentie vast. Het Hof erkent namelijk dat de parodie een vorm van uitoefening van de expressievrijheid is en daardoor dus een legitieme inperking inhoudt op de uitoefening van het auteursrecht. Sterker, er moet een 'rechtvaardig evenwicht' worden gevonden tussen de rechten van de auteurs en de rechten van de parodist. Vanuit die optiek is het optioneel of facultatief karakter van de parodie-exceptie van artikel 5, lid 3, onder k van de richtlijn 2001/29 nog moeilijk te rechtvaardigen: een lidstaat die de parodie-exceptie immers niet zou erkennen dreigt onvermijdelijk het recht op expressievrijheid van de parodist te miskennen. Het is met andere woorden nog moeilijk vol te houden dat de parodie-exceptie, – samen met een reeks andere facultatieve of optionele uitzonderingen opgesomd in artikel 5 van de EU-richtlijn 2001/29 –, geen verplichte uitzondering is, die de lidstaten in hun nationale auteurswetgeving moeten integreren. Zonder parodie-exceptie in de nationale wetgeving kan er immers geen 'rechtvaardig evenwicht' zijn tussen het auteursrecht en dit format van expressie- en informatievrijheid.

Voor een goed begrip moet ook nog worden opgemerkt dat het Hof van Justitie bij het vastleggen van het Euro-

9 Brussel 8 april 2013, *Auteurs & Media* 2013/5, p. 348. Zie ook D. Voorhoof, 'Brussels hof van beroep met parodie naar HJEU' (noot onder Brussel 8 april 2013 en Gent 13 mei 2013), *Auteurs & Media* 2013/5, p. 356-359.

10 Voor een overzicht, zie F.W. Grosheide (red.), *Parodie: Parodie en kunstcitraat*, Den Haag: Bju 2006. Zie ook het in het arrest van 8 april 2013 van het Hof van Beroep te Brussel geciteerde rapport *The Treatment of Parodies under Copyright Law in Seven Jurisdictions* (2013), te consulteren via www.ipo.gov.uk.

11 Zie conclusie van A-G Cruz Villalón van 22 mei 2014, C-201/13, nrs. 45-70.

12 Om zelf auteursrechtelijke rechtsbescherming te kunnen genieten, bijvoorbeeld in toepassing van de stakingsvordering tot vrijwaring van de auteursrechtelijke aanspraken (art. 87 AW, vanaf 1 januari 2015: art. XVII 14-15 en 18-20 WER), zal een parodie wel moeten beantwoorden aan het auteursrechtbegrip en dus voldoende originaliteit moeten vertonen. Zie ook D. Voorhoof, 'Parodie, kunstexpressievrijheid en auteursrecht', *Auteurs & Media* 2008/1, p. 27-36 en B. Michaux en D. Voorhoof, 'L'action en cessation vise toute atteinte au droit d'auteur. Qu'est-ce à dire?', *Auteurs & Media* 2010/4, p. 330-336.

13 Zie conclusie van de A-G Cruz Villalón van 22 mei 2014, C-201/13, nr. 88.

14 Gent 3 januari 2011, *Auteurs & Media* 2011/3, p. 327.

15 D. Voorhoof, 'België: de paradoxen van de parodie', in: F.W. Grosheide (red.), *Parodie: Parodie en kunstcitraat*, Den Haag: Bju 2006, p. 123-171 en D. Voorhoof, 'Parodie, kunstexpressievrijheid en auteursrecht', *Auteurs & Media* 2008/1,

p. 27-36.

16 F.W. Grosheide (red.), *Parodie: Parodie en kunstcitraat*, Den Haag: Bju, 2006, p. 19-25 en 123-172. Zie ook voor Nederland: Rb. Amsterdam 22 december 2006, *Staat der Nederlanden/Greenpeace*, ECLI:NL:RBAMS:2006:AZ5624 en V.zr. Rb. 's-Gravenhage 4 mei 2011, *Louis Vuitton/Nadia Plesner*, ECLI:NL:RBGR:2011:BQ3525.

peesrechtelijke Uniebegrip ‘parodie’ uitsluitend het perspectief van de exploitatierechten en de richtlijn 2001/29 voor ogen heeft. Het Hof is inderdaad niet gevraagd naar de draagwijdte van het begrip ‘morele rechten’, dat uitdrukkelijk is uitgesloten van het toepassingsgebied van richtlijn 2001/29. Punt 19 van de considerans van deze richtlijn laat er immers geen twijfel over bestaan: ‘De morele rechten van de rechthebbenden moeten worden uitgeoefend overeenkomstig de wetgeving van de lidstaten en de bepalingen van de Berner Conventie voor de bescherming van werken van letterkunde en kunst, het WIPO-verdrag inzake auteursrecht en het WIPO-verdrag inzake uitvoeringen en fonogrammen. Dergelijke morele rechten blijven buiten het toepassingsgebied van deze richtlijn’. Ook de advocaat-generaal maakte eerder in zijn conclusies duidelijk dat het HvJ EU niet vermag een interpretatie te geven aan de uitoefening van de morele rechten van auteurs en auteursrechthebbenden. De vaststelling of er al dan niet sprake is van schending van morele rechten wordt daarmee volledig overgelaten aan het oordeel van de nationale rechter.¹⁷ Het staat evenwel vast dat wanneer op nationaal niveau de morele rechten van de auteur worden ingeroepen tot inperking van de toepassing van de parodie-exceptie, ook dan een rechtvaardig evenwicht moet worden nagestreefd tussen de (morele) auteursrechten en de expressievrijheid van de parodist.

Ontneemt discriminerende inhoud aanspraak op de parodie-exceptie?

Ondanks het feit dat het aan het Hof van Justitie niet toekomt om een interpretatie te geven aan de uitoefening van de morele rechten van de auteur in het kader van de uitlegging van de richtlijn 2001/29, komt het arrest van 3 september 2014 toch via een omweg op dit domein. Het arrest van het Hof van Justitie maakt immers duidelijk dat zelfs indien de VB-kalender als een parodie kan aangemerkt worden, ook dan nog de rechtheouders Vandersteen er zich kunnen tegen verzetten, omwille namelijk van de (vermeende) discriminerende boodschap die het Vlaams Blok in deze parodie verpakte. Het Hof van Justitie merkt op dat voor het bereiken van het ‘rechtvaardig evenwicht’ tussen de belangen en de rechten van de in de artikelen 2 en 3 van de richtlijn 2001/29 bedoelde personen (nl. het reproductierecht en het recht op mededeling aan het publiek) en, anderzijds, de vrije meningsuiting van de gebruiker van een beschermd werk die zich beroept op de beperking

ten aanzien van de parodie in de zin van artikel 5, lid 3, onder k ‘met alle omstandigheden van het geval rekening (moet) worden gehouden’ (r.o. 27-28). Volgens het Hof hebben rechtheouders er ‘in beginsel een rechtmatig belang bij’ dat het beschermde werk niet met een discriminerende boodschap wordt geassocieerd, verwijzend naar de richtlijn 2000/43/EG houdende toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht ras of etnische afstamming en naar artikel 21, lid 1, van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (r.o. 30-31). Het Hof wijst er finaal wel op dat ook dan een rechtvaardig evenwicht moet worden bereikt tussen het auteursrecht van de rechtheouders en het recht op expressievrijheid van de parodist.

Expressievrijheid van Vlaams Belang of auteursrecht van erven Vandersteen?

Zoals het Hof van Justitie het ook duidelijk aangaf: het is nu aan de nationale rechtscollages in België om binnen de krijtlijnen die het Hof van Justitie heeft uitgetekend in de zaak van ‘De Wilde Weldoener’ de knoop door te hakken. Het Vlaams Belang kan de hoge graad van bescherming van de politieke expressievrijheid inroepen, in combinatie bovendien met de extra bescherming die aan de satire toekomt,¹⁸ terwijl de erven Vandersteen er de rechter zullen moeten kunnen van overtuigen dat de boodschap vertolkt in de Vlaams Blok-kalender aanzet tot racisme of discriminatie, en dus een vorm van *hate speech* is die op maar weinig of geen bescherming kan rekenen vanuit het perspectief van de expressievrijheid.¹⁹ Bovendien kunnen de rechtheouders aanvoeren dat op die manier de VB-parodie in kwestie ook geen voldoende rekening houdt met de ‘eerlijke gebruiken’ die de parodie-exceptie als voorwaarde stelt in artikel 22 § 1, 6° AW. Ook kunnen zij in toepassing van hun morele rechten,²⁰ meer bepaald hun integriteitsrecht, argumenteren dat de associatie met de discriminerende boodschap van het Vlaams Belang het recht op eerbied van hun werk miskent. Of daarvoor een verspreidingsverbod nodig was en een bevel tot verwijdering van de kalender van de website van het Vlaams Belang, is evenwel zeer de vraag: vanuit het perspectief van artikel 10 EVRM moet immers ter vrijwaring van de rechten van anderen, of hier in geval ter bescherming van het auteursrecht, gekozen worden voor een proportionele inmenging. In dit geval stonden aan de rechtheouders en de nationale rechtscollages ook minder verregaande modaliteiten van inmenging

in de expressievrijheid van de parodist beschikbaar,²¹ aangezien ook met een rectificatiebericht via de media en/of een mededeling op de website van het Vlaams Belang op rechterlijk bevel kon worden duidelijk gemaakt dat de rechtheouders Vandersteen niet wensten geassocieerd te worden met de boodschap van de VB-kalender en zij evenmin toestemming hebben gegeven tot adaptatie van het oorspronkelijke werk van Willy Vandersteen door het Vlaams Belang. Los dus nog van de vraag of de politieke spotprent, weliswaar met nabootsing van een bestaand auteurswerk, als aanzet tot discriminatie of *hate speech* is te beschouwen. De boodschap van de VB-parodie bevat immers geen oproep tot geweld, haat of discriminatie tegenover vreemdelingen, maar formuleert in de vorm van een politieke spotprent in essentie een kritiek op de wijze waarop de toenmalige stadscoalitie, gepersonaliseerd in de socialistische Gentse burgemeester, volgens het VB, teveel overheidsmiddelen besteedde aan opvang en sociale, culturele, educatieve en medische begeleiding van vreemdelingen, gastarbeiders en asielzoekers. Een ander element dat de nationale rechter nog in overweging kan nemen is dat het Vlaams Belang, toen het nog onder de vlag ‘Vlaams Blok’ opereerde, in 2004 werd schuldig bevonden aan het herhaaldelijk en manifest aanzetten tot racisme en vreemdelingenhaat.²² Al is het zeer de vraag of dat aan het Vlaams Belang het recht ontzegt om een beroep te doen op de parodie-exceptie.

Ten slotte moet nog worden opgemerkt dat het ‘rechtmatig belang’ dat het Hof van Justitie inroept om zich te verzetten tegen een ongewenste associatie met de parodist of de inhoud van de parodie, in de praktijk de toepassingsmogelijkheden van de parodie-exceptie dreigt te vernauwen. De essentie van de parodie-exceptie is immers het uitschakelen van het toestemmingsvereiste van de rechtheouders, precies om de parodie als *format* van expressie mogelijk te maken, ervan uitgaand dat een parodie in de regel een onvermijdelijke vervorming van het werk inhoudt en daarmee ook een aantasting is van het integriteitsrecht van de auteur, die niet geneigd zal zijn hiervoor de toestemming te geven. Het mogelijk maken van een ongewenste, confronterende of laakbare associatie tussen de parodie en het oorspronkelijke werk is immers een wezenskenmerk van de parodie en finaal de cruciale doelstelling van de parodie-exceptie. Door toch weer via de morele rechten of via het zoeken naar het ‘rechtvaardige evenwicht’ de auteur

de kans te geven zich te verzetten tegen een ongewenste associatie van zijn werk met een parodie met een politieke of maatschappelijke boodschap die de auteur of rechthehouder van het oorspronkelijke werk niet zint, zet het Hof de ruim geconcipeerde parodie-exceptie op de tocht. Toch moet worden opgemerkt dat het Hof van Justitie het argument van de ongewenste associatie exclusief verbindt met een ander basisprincipe inzake grondrechten en EU-beleid inzake niet-discriminatie, waardoor, althans uit dit arrest, niets verder kan worden afgeleid dan een mogelijk verzetsrecht voor zover *in casu* sprake kan zijn van een ‘discriminerende boodschap’ in de parodie.

Conflicterende grondrechten

Het Brussels hof van beroep moet er nu voor zorgen dat het de bescherming van het auteursrecht op pertinente en gemotiveerde wijze afweegt aan het recht op (politieke) expressievrijheid van het Vlaams Belang in toepassing van artikel 10 EVRM en artikel 11 EU-Handvest. Recente rechtspraak van het EHRM heeft immers duidelijk gemaakt dat een veroordeling in toepassing van de auteurswet die een inmenging inhoudt in de expressievrijheid, moet verantwoord kunnen worden vanuit het (externe) perspectief van artikel 10 EVRM:²³ enkel maatregelen die noodzakelijk zijn in een democratische samenleving kunnen de ultieme toets aan artikel 10 EVRM doorstaan. Disproportionele maatregelen, terwijl er minder verregaande maatregelen beschikbaar zijn of waren, voldoen niet aan die voorwaarde. Ook het Hof van Justitie heeft meermaals beklemtoond dat bij de handhaving van het auteursrecht moet gezocht worden naar de middelen die geen onevenredige inperking impliceren op het recht op expressievrijheid en informatie.²⁴ Als de Belgische rechters te weinig rekening houden met de politieke expressievrijheid van het Vlaams Belang in het nastreven van het rechtvaardig evenwicht tussen het auteursrecht van de erven Vandersteen en de expressievrijheid van de parodist in toepassing van artikel 10 EVRM, riskeert ‘De Wilde Weldoener’ na zijn doortocht in Luxemburg, ook nog in Straatsburg terecht te komen. Als echter het auteursrecht van de erven Vandersteen onvoldoende gerespecteerd wordt, hebben ook zij een reden om zich straks in Straatsburg te beklagen over een schending van artikel 1 van het Eerste Protocol.

¹⁷ Zie de conclusie van de A-G Cruz Villalón van 22 mei 2014, C-201/13, nr. 28.

¹⁸ Zie o.a. EHRM 29 maart 2005, *Alinak/Turkije*; EHRM 29 maart 2005, *Sokolowski/Polen*; EHRM 2 november 2006, *Standard Verlags GmbH/Oostenrijk*; EHRM 25 januari 2007, *Vereinigung Bildender Künstler/Oostenrijk*; EHRM 21 februari 2012, *Tuşalp/Turkije* en EHRM 14 maart 2013, *Eon/Frankrijk*. Aanzetten tot geweld of terrorisme, zelfs in de vorm van een cartoon, spotprent of satire, kan evenwel niet rekenen op de bescherming in toepassing van art. 10 EVRM: EHRM 2 oktober 2008, *Leroy/Frankrijk*.

¹⁹ EHRM 10 juli 2008, *Soulas e.a./Frankrijk*; EHRM 16 juli 2009, *Willem/Frankrijk*, 16 juli 2009; EHRM 16 juli 2009, *Féret/België* en EHRM 9 februari 2012, *Vejdeland e.a./Zweden*. Zie ook EHRM 20 april 2010, *Jean-Marie Le Pen/Frankrijk*, appl. nr. 18788/09 (beslissing).

²⁰ Zie art. 1 § 2 AW 1994, toekomstig art. XI.165, § 2 Wetboek Economisch Recht: de auteur ‘heeft het recht op eerbied voor zijn werk en dat maakt het hem mogelijk zich te verzetten tegen elke wijziging ervan. Niettegenstaande enige afstand, behoudt hij het recht om zich te verzetten tegen elke misvorming, verminking of andere wijziging van dit werk dan wel tegen enige andere aantasting van het werk, die zijn eer of zijn reputatie kunnen schaden’. Voor een toepassing in verband met een ongewenste associatie met een o.a. daarom niet-geoorloofde parodie, in dit geval met de in België strafbare ontkenning van de Holocaust, zie Antwerpen 20 januari 1997, *Auteurs & Media* 1997/2, p. 174. Zie ook D. Voorhoof, ‘België: de paradoxen van de parodie’, in: F.W. Groshede (red.), *Parodie: Parodie en kunstcitaat*, Den Haag: Bju 2006, p. 148-150.

²¹ EHRM 16 juli 2013, *Węgrzynowski en Smolczewski/Polen*.

²² D. Voorhoof, ‘Het Vlaams Blok-arrest: de antiracismewet is geen loutere symboolwet!’, *Tijdschrift voor Mensenrechten (TvmR)*, 2004/2, p. 9-11 en D. Voorhoof, ‘Vlaamse media dienen niet het Vlaams Belang’, in: N.A.N.M. van Eijk en P.B. Hugenholtz (red.), *Dommering-bundel. Opstellen over informatierecht*. Amsterdam: Otto Cramwinckel Uitgever 2008, p. 389-401.

²³ EHRM 10 januari 2013, *Ashby Donald e.a./Frankrijk*. Zie ook D. Voorhoof en I. Hoedt-Rasmussen, ‘Copyright vs. freedom of expression’, *Auteurs & Media* 2013/2, 53-58 en D. Voorhoof, ‘Auteursrecht en de vrijheid van expressie en informatie: artikel 10 EVRM als ‘externe’ beperking van het auteursrecht’, noot onder EHRM (beslissing) 19 februari 2013, *Fredrik Neij en Peter Sunde Kolmi-*

suppi (The Pirate Bay)/Zweden, Auteurs & Media 2013/3-4, p. 190-200. Het handhaven van het auteursrecht mag overigens ook geen onwettige, ongeoorloofde of disproportionele inbreuk op het recht op privacy (art. 8 EVRM) met zich meebrengen: EHRM 30 september 2014, *Prezhdarov/Bulgarije*.

²⁴ Zie HvJ EU 29 januari 2008, *Promusicae*, C-275/06 en vooral HvJ EU 24 november 2011, *Scarlet Extended NV/Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM)*, C-70/10; HvJ EU 16 februari 2012, *Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM)/Netlog NV*, C-360/10 en HvJ EU 27 maart 2014, *UPC Telekabel Wien GmbH/Constantin Film Verleih GmbH, Wega Filmproduktionsgesellschaft GmbH*, C-314/12.